

Biografizam u dječjoj književnosti

Kos-Lajtman, Andrijana. 2011. *Autobiografski diskurs djetinjstva*. Zagreb: Naklada Ljevak. 351 str. ISBN: 978-953-303-431-7

Veliki broj knjiga, zbornika i tekstova koji problematiziraju teme djece i djetinjstva u brojnim humanističkim disciplinama (znanosti o književnosti, etnologiji, folkloristici, povijesti umjetnosti i dr.) na različitim stranama svijeta već više desetljeća započinje konstatacijom sličnom onoj Andrijane Kos-Lajtman o premaloj, skromnoj ili nedovoljnoj produkciji znanstvenih radova o djeci i djetinjstvu. Prema osobnoj, neverificiranoj i neslužbenoj iskustvenoj statistici, prilozi o kulturnim ili društvenim aspektima djetinjstva u zbornicima ili časopisima nespecializiranim za 'dječje teme' uglavnom se, uredničkim odlukama, smještaju u posljednju trećinu izdanja, a na konferencijama takve teme imaju sličnu redoslijednu sudbinu ili se smještaju u sesije koje imaju poslužiti kao 'košara za otpatke' kako je to jednom prilikom još 1989. primijetila glazbena pedagoginja i pijanistica Elly Bašić. Ta, iako samo iskustvena statistika, onome tko želi vidjeti već ponešto govori o statusu jednog područja. Stoga već sam naslov knjige Andrijane Kos-Lajtman veseli one (u koje i sebe ubrajam) koji neprestano zanovijetaju zbog statusa 'dječjih tema' u humanistici, a sadržaj knjige demantira one koje povjesničarka umjetnosti Ann Higonnet s pravom proziva zbog stava da su teme djetinjstva dobre samo za drugorazredne mozgove. Ova knjiga dokazuje upravo suprotno.

Knjiga *Autobiografski diskurs djetinjstva* prije svega je književnoteorijska i književnopovijesna studija odabranih djela hrvatske dječje književnosti kojima je, osim vremenskog raspona njihova nastanka (koji se, ne slučajno, podudara sa „zlatnim dobom“ individuuma i prodora tekstova motiviranih aktualnom zbiljom koje i dalje traje), zajednička subjektivnost koja je proizvod autorova pripovjednog modusa, naknadna (re)konstrukcija priče o djetinjstvu, svojevrсна prisjećajna i pripovjedačka intervencija u prve godine pripovjedačeva života, njegove početke (bez obzira na udio historiografskog i fikcionalnog). Te su osobitosti tekstova i okosnica ove studije.

Knjiga se formalno sastoji od dva dijela, ali od više problemsko-tematskih cjelina. U prvom dijelu koji se sastoji od pet poglavlja, autorica teorijski pozicionira vlastiti istraživački pristup koji se postvaruje u drugom dijelu studije naslovljenom *Autobiografikon djetinjstva*, gdje pojedinačno predstavlja, analizira i interpretira odabrane autorske diskurse iz korpusa hrvatske dječje književnosti.

Prvi dio knjige donosi nov i svjež pogled na autobiografski diskurs, povijest njegove proizvodnje i recepcije, na kompleksna pitanja hibridnosti žanra,

literarnost samoga života i životnog razdoblja djetinjstva, na suvremenu dječju književnost. U prvom dijelu knjige autorica razmatra i brojna pitanja koja se tiču samoprikazivanja, pripovijedanja vlastitoga života i ispisivanja vlastitoga identiteta, hrvajući se s pitanjima poroznosti, fragmentarnosti, nestalnosti, kontekstualnosti i heterogenosti sjećanja, posebice onih iz djetinjstva kao životnog razdoblja koje je biološki najpodložnije neumitnostima zaborava. Samonaracija je u studiji prepoznata i tretirana kao određujući čin ljudske subjektivnosti koji nije samo u ulozi opisivanja sebstva, već je osnova nastanku i realnosti subjekta koji pripovijeda. Sjećanja na djetinjstvo u djelima dječje književnosti su, u tom smislu, tretirana kao reinterpetacija prošlosti u sadašnjosti sa sviješću da taj proces nikada nije pasivan, već da je, u činu prisjećanja i pripovijedanja, subjekt koji se prisjeća aktivni stvaratelj značenja prošlosti.

Koncept dječje književnosti u literaturi je često problematiziran, a koristi se za književnu produkciju kojoj su recipijenti djeca (bilo da je prvotno njima namijenjena ili je spletom okolnosti takvom postala). Vrijednost je i novina studije Andrijane Kos-Lajtman u posezanju za nedovoljno istraženim pitanjima dječje književnosti kroz vizuru autobiografskog diskursa u njoj prije svega zbog njegove učestalosti, i to bilo da je čitavo zbivanje autobiografski utemeljeno, ili da je riječ o parcijalnom ekvivalentu zbilje ili nekom drugom srodnom modusu. Djetinjstvo jest jedna od najčešćih tema u dječjoj književnosti uopće. Uz to, djetinjstvo pripovjedača je, logično, bogata riznica motivsko-tematskih okosnica književnosti kojoj su djeca recipijenti.

Narativna potentnost autobiografske zbilje jedna je od središnjih tema i povoda ove zanimljive studije. U Krilićevoj tvrdnji o piscu za djecu kao *prepiscu* odnosno pripovjedaču onoga što se dogodilo (a i ako se nije dogodilo, moglo se dogoditi), uslijed tematske zaokupljenosti dječje književnosti predočavanjem djetinjstva, autorica prepoznaje uzroke rasprostranjenosti autobiografskog diskursa djetinjstva u dječjoj književnosti (posebno onoj novijega datuma). Također, s pravom ih pronalazi i u važnosti pričanja o proživljenom iskustvu u svakodnevnoj komunikaciji kao osnovnom sredstvu samooblikovanja, razumijevanja vlastitih i tuđih iskustava i uopće življenja, te stoga analogijom pisca za djecu kao *prepisca* vlastitog iskustva djetinjstva, možemo govoriti o životu kao o nečemu što nije bilo *kako je bilo* već je život prije onakvim kako ga interpretiramo i reinterpetiramo, pričamo i prepričavamo. Otuda narativna potentnost autobiografske zbilje u književnosti namijenjenoj djeci.

Andrijanu Kos Lajtman u studiji zaokuplja i ekonomska logika u dječjoj književnosti i njezin položaj na tržištu simboličkih dobara. Djeca se kao recipijenti književnosti propituju i kao potrošači, a pisci kao trgovci poželjne književnosti, i to iz

vizure pedagoških institucija, različitih obiteljskih koncepcija odgoja, nakladničkih politika, medijske reprezentacije, ali i nezaobilaznog dječjeg senzibiliteta, potreba, kriterija, želja i konačne individualne recepcije (pri čemu bi etnografija čitanja, iako metodološki teško idealtipski ostvariva, bila od iznimne važnosti). Spomenute razine ne moraju biti i često nisu kompatibilne, ali one čine složenu mrežu silnica koje utječu na društvenu ovjeru teksta i njegovu tržišnu vrijednost, pri čemu je autor teksta uronjen u paradoks istodobnog, katkada kontradiktornog, zadovoljenja dječjih potreba i predodžbi odraslih (odgojno-obrazovnih institucija, obitelji, medija, tržišta) o dječjim potrebama. Riječima autorice, pisac pri tom 'gađa' u dvije mete.

Kao svoj analitički predmet autorica je izdvojila autobiografske prozne tekstove hrvatske dječje književnosti započevši niz romanom Jagode Truhelke *Zlatni danci* iz 1918. godine pa sve do recentnih tekstova. Odabrana djela autorica promatra s obzirom na broj izdanja, zanimanja autorica i autora, te životno-stvaralačko razdoblje u kojem su djela nastala. Analizu tekstova temelji na u detalje razrađenim kriterijima koji predstavljaju konstitutivne elemente često teško jednoznačno odredljivih modela i tipova autobiografske proze. Za temeljne kriterije detekcije autobiografizma u pojedinom djelu uzima kriterij sudjelovanja pripovjedača u radnji, odnosa autobiografskog subjekta prema kategoriji vremena, i kriterij modusa diskurzivnog oblikovanja. Ti su kriteriji polazište za tkanje složene mreže kriterija razlikovanja mogućih modela i tipova autobiografizma u korpusu hrvatske dječje književnosti, pri čemu autorica nerijetko poseže za statistikom koja, iako često gotovo čudesna u humanistici, sjajno dopunjava studiju.

Studija Andrijane Kos-Lajtman inovativan je i svjež doprinos ne samo znanosti o književnosti i području istraživanja dječje književnosti, nego i interdisciplinarnom području koje se bavi pitanjima samoiskustva, pripovijedanja o njemu i njegove recepcije jednako u pisanoj i usmenoj komunikaciji, te ništa manje suvremenim studijama djetinjstva (danas već etabliranom interdisciplinarnom području).

Jelena Marković

Prilog komunikaciji s kajkavskim klasicima

Kristijanović, Ignac. 2011. *Ezopuševe basne pohorvačene*. Varaždinske Toplice: Nakladnička kuća „Tonimir“ i Varaždin: Ogranak Matice hrvatske. 215 str. ISBN 978-953-7610-37-1

Basne se zbog svoga poučnoga karaktera od davnine rabe u odgoju i nastavi, a i suvremena se dječja književnost (kao i film, video i računalne igre) obilato služi iskustvom basne.